

Tentamen i FUF050 Subatomär Fysik, F3

Tid: 2012-05-24 em
Hjälpmedel: Physics Handbook, nuklidkarta, Beta, Chalmersgodkänd räknare
Poäng: Totalt 75 poäng, för betyg 3 krävs 40 poäng, för betyg 4 krävs 60 poäng, för betyg 5 krävs 80 poäng.
Ev. poäng från inlämningar inkluderas.
Frågor: Daniel Sääf, tel. 772 3429, Thomas Nilsson, tel. 0702-144 195

1. Beskriv isospin i kärnor och partiklar (10 p)

2. Skalmodellen reproducerar bl.a. de magiska talen

a redogör för grunderna i modellen (5 p)

b visa hur energin hos ett tillstånd med givet l -kvanttal splittas upp för de möjliga värdena hos j -kvanttalet, och att totala antalet tillstånd bevaras. (7 p)

c Den radioaktiva isotopen ^{41}Ar β -sönderfaller med närmare 100% sannolikhet till ett exciterat tillstånd i dotterkärnan ^{41}K som har excitationensenergin 1294 keV. Detta popularer sedan grundtillståndet genom γ -emission. Skissera ett sönderfallsschema för ^{41}Ar där spinn och paritet enligt skalmodellen anges för grundtillstånden och beräkna β -spektrums ändpunktsenergi. $\text{Log}(ft)$ -värdet för β -övergången är 5,05 vilket motsvarar en tillåten övergång. Om γ -övergången som depopulerar det exciterade tillståndet vid 1294 keV i ^{41}K är av kvadrupoltyp, ange spinn och paritet för detta tillstånd. (8 p)

3. Vilka av följande sönderfall är möjliga? Rita, i förekommande fall, kvarkdiagram för dessa och visa varför de övriga inte är möjliga: (10 p)

a $J/\psi \rightarrow e^+ + e^-$

b $J/\psi \rightarrow D^+ + D^-$

c $\Lambda \rightarrow p + e^-$

d $W^+ \rightarrow e^- + \bar{\nu}_e$

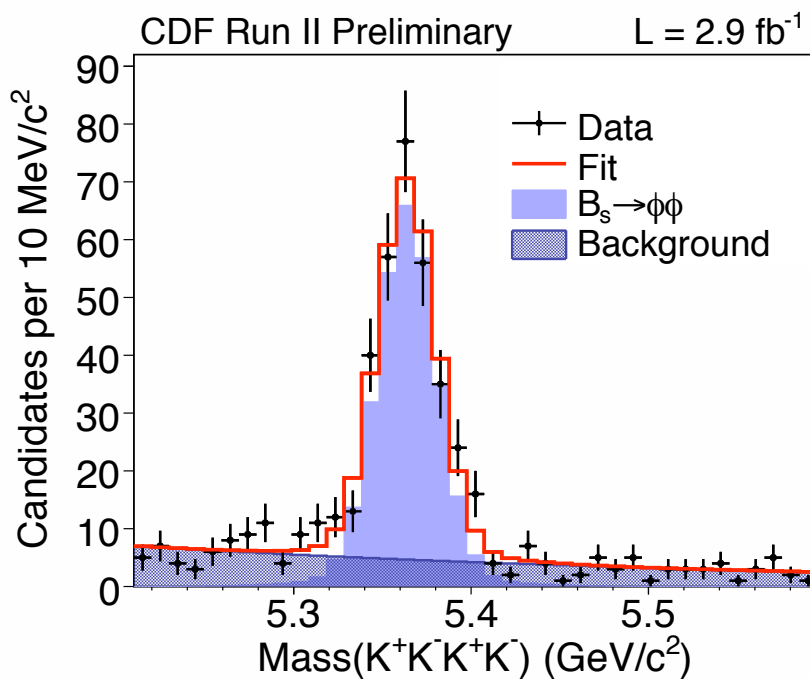
e $\Omega \rightarrow \Xi^- + \pi^+ + \pi^-$

Vilomassan för J/ψ -partikeln är $3097\text{MeV}/c^2$.

4. Inom CDF-kollaborationen vid Fermilab studerades mesonen B_s^0 (som kan sägas bestå av kvarkarna $s\bar{b}$) genom sitt sönderfall till par av ϕ -mesoner, $B_s^0 \rightarrow \phi + \phi$. Då även ϕ -mesonerna är alltför kortlivade för att detekteras, måste de studeras genom sina sönderfallsprodukter, exempelvis $\phi \rightarrow K^+ + K^-$.

a Beskriv hur man indirekt kan studera B_s^0 -mesonen genom att detektera kaonerna som bildas i sönderfallen. (5 p)

b Utgående ifrån fig. 1, uppskatta B_s^0 -mesonens vilomassa samt den partiella livstiden för sönderfallskanalen. (5 p)

Figur 1: Experimentdata från CDF

5. Neutrinodetektorn GALLEX bestod av 30.3 ton gallium och kunde detektera neutriner genom reaktionen $\nu_e + {}^{71}\text{Ga} \rightarrow {}^{71}\text{Ge} + e^-$ som har ett tvärsnitt på 10^{-42}cm^2
- Vilken är den lägsta neutrinoenergi (tröskelenergi) som kan detekteras? (5 p)
  - Under antagandet att neutrinoflödet från solen ovanför tröskelenergin som träffar jorden är $10^{11}\text{s}^{-1}\text{cm}^{-2}$, beräkna antalet reaktioner av ovanstående typ per dag. (5 p)
  - Kan neutriner från proton-proton-fusion i solen (första steget i pp-kedjan) detekteras i denna detektor? Motivera! (5 p)
6. Man kan studera hur neutriner oscillerar i en modell med två generationer, utgående från egentillstånd för smak (flavour) $\nu_{\alpha,\beta}$ och massa $\nu_{i,j}$ som inte är identiska. Antag att vi kan skriva de förra som linjärkombinationer av de senare enligt

$$\begin{aligned}\nu_\alpha &= \nu_i \cos\theta_{ij} + \nu_j \sin\theta_{ij} \\ \nu_\beta &= -\nu_i \sin\theta_{ij} + \nu_j \cos\theta_{ij}\end{aligned}$$

där θ_{ij} är en "mixing angle". Under förutsättning att $\theta_{ij} \neq 0$, $m_i \neq m_j$ och $m_{i,j} > 0$, ta fram ett uttryck för sannolikheten att en ν_α oscillerar till en ν_β som en funktion av avstånd och neutrinernas energi. (Ledtråd: tidsberoendet för ett kvanttillstånd med energin E kan uttryckas som $\psi(t) = \psi(0)e^{-iEt/\hbar}$) (10 p)

Lösningsskisser tentamen FUF050 Subatomär Fysik 120524

Thomas Nilsson

21 juni 2012

1. Se kurslitteratur, punkter som bör vara med:

- definition
- partikel-multipletter (ex. π)
- n/p som isospinmultiplett
- Isobara analogtillstånd i kärnor

plus ev.:

- isospinn i kvarkar
- bevarande vid olika typer av växelverkan

2. a Se kurslitteratur, punkter som bör vara med:

- Utveckling från låd- resp. harmonisk oscillatorpotential till realistisk potential (Woods-Saxon) som bättre modellerar den starka växelverkan
- Införandet av spinn-bankoppling, uppsplittring i j som ger magiska tal genom energigap

b Se föreläsninganteckningar och kurslitteratur

c Från skalmodellen¹ fås att den 23e neutronen i ^{41}Ar ligger i $1f7/2$, alltså $7/2^-$, och den 19e protonen i ^{41}K i $1d3/2$, alltså $3/2^+$. Q-värdet för β^- -sönderfall är (atommassor):

$$\begin{aligned} Q &= [M(^{41}\text{Ar}) - M(^{41}\text{K})]c^2 \\ &= (40.964500828 - 40.961825972) \cdot 931.502\text{MeV} = 2.492\text{MeV} \end{aligned}$$

Då ett exciterat tillstånd vid 1294 keV populeras, blir ändpunktse-
nergien $2492 - 1294 = 1198\text{keV}$.

---

¹Här har vi ett olyckligt fall av feltryck i PH, där $3/2^+$ felaktigt anges som spinn-paritet för grundtillståndet av ^{41}Ar i listan med radioaktiva isotoper. Detta ändrar emellertid inte förutsättningarna då uppgiften frågar efter "spinn och paritet enligt skalmodellen".

β -övergången är av tillåten typ, dvs $\Delta I = 0, 1$, ingen paritetsändring, vilket ger möjligheterna $I^\pi = 5/2^-, 7/2^-, 9/2^-$ för det exciterade tillståndet. Då en kvadrupol-övergång maximalt ändrar I med två enheter finns möjligheterna $I^\pi = 1/2^-, 3/2^-, 5/2^-, 7/2^-$ för det exciterade tillståndet som kompatibla med grundtillståndet, men de första tre kan även nås med en dipolövergång som i så fall skulle dominera. Därför fås $I^\pi = 7/2^-$ för det exciterade tillståndet.

3. a Tillåten
b Energetiskt omöjlig
c Bryter bl.a. leptontal
d Laddning bevaras ej
e Bryter hyperladdning, kan förekomma med svag växelverkan
4. a Bilda invarianta massan för B_s^0 genom att mäta fyr-vektorer för samtliga kaoner:

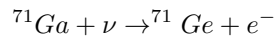
$$\begin{aligned}\vec{P}_{B_s^0} &= \vec{P}_{\phi_1} + \vec{P}_{\phi_2} = \vec{P}_{K_1^+} + \vec{P}_{K_1^-} + \vec{P}_{K_2^+} + \vec{P}_{K_2^-} \\ -m_{B_s^0}^2 c^2 &= [\vec{P}_{K_1^+} + \vec{P}_{K_1^-} + \vec{P}_{K_2^+} + \vec{P}_{K_2^-}]^2 \\ m_{B_s^0} &= \frac{1}{c} \sqrt{[\vec{P}_{K_1^+} + \vec{P}_{K_1^-} + \vec{P}_{K_2^+} + \vec{P}_{K_2^-}]^2}\end{aligned}$$

- b Avläsning ger en vilomassa på $5.36 \text{ GeV}/c^2$, och en halvvärdesbredd $\Gamma \sim 0.04 \text{ GeV}$. Naturliga linjebredden ger då:

$$\tau_{B_s^0} = \frac{\hbar}{\Gamma_{B_s^0}} = \frac{6.58 \cdot 10^{-16} \text{ eV} \cdot \text{s}}{0.04 \cdot 10^9 \text{ eV}} = 1.6 \cdot 10^{-23} \text{ s}$$

för den partiella livstiden.

5. a För en detektor baserad på ^{71}Ga gäller att reaktionen

kan induceras. Denna har Q-värdet (rekylen från neutronens rörelsemängd försummas):

$$\begin{aligned}Q &= [m(^{71}\text{Ga}) - m(^{71}\text{Ge}) - m_e]c^2 \\ &= [(M(^{71}\text{Ga}) - 31m_e) - (M(^{71}\text{Ge}) - 32m_e) - m_e]c^2 \\ &= [M(^{71}\text{Ga}) - M(^{71}\text{Ge})]c^2\end{aligned}$$

med $M(^{71}\text{Ga}) = 70.924707350u$ och $M(^{71}\text{Ge}) = 70.924953620u$ fås $Q = -0.24 \text{ MeV}$. Neutrinernas energi måste alltså överstiga $-Q$ för att reaktionen ska kunna hända.

b Naturligt gallium² innehåller 39.9 % ^{71}Ga och har molmassan 69.723:

$$N_{73} = \frac{3 \cdot 10^7 \cdot 0.399 \cdot 6.02 \cdot 10^{23}}{69.723} \left[\frac{\text{g} \cdot \text{mol}^{-1}}{\text{g/mol}} \right] = 1.03 \cdot 10^{29}$$

För produktionsraten har vi med $I = 10^{11} \text{s}^{-1} \text{cm}^{-2}$ och $\sigma = 10^{-42}$:

$$R = I \cdot N_{73} \cdot \sigma = 1.03 \cdot 10^{-2} \text{s}^{-1}$$

vilket innebär 890 detekterade neutriner varje dygn. (Detektera neutrinos, eller för övrigt all experimentell subatomär verksamhet, är inte ett 9-5-jobb...)

c För reaktionen $p + p \rightarrow d + e^+ + \nu$ har vi

$$Q = [2m_p - m_d - m_e]c^2 = [2M(^1\text{H}) - M(^2\text{H}) - 2m_e]c^2 = 0.42 \text{MeV}$$

vilket ger den maximala neutrinoenergin. (Notera att totala Q-värdet för processen att slå ihop två väteatomer till en deuterium är $2m_e c^2 = 1.022 \text{MeV}$ högre då den innefattar annihilation av positronen. Denna energi finns emellertid inte tillgänglig för neutrinet.) Dessa kan alltså detekteras i en gallium-baserad detektor.

6. Se Martin

---

²Räkning med isotoprent ^{71}Ga , vilket var vad GALLEX bestod av, gav givetvis även full poäng.